

ČTVRTLETNÍK

ZIMA 2020/2021

PRO PAMÁTKY

Divadla v hlavní roli

ROZHOVOR S HERCEM JAROSLAVEM PLESLEM
TROJLÍSTEK DIVADELNÍCH OBNOV
EUROPA NOSTRA 2020

Bob Pacholík

ÚVODEM

Když se ohlédnu za uplynulým rokem, musím konstatovat, že i přes hodně nejisté měsíce, které zažíval celý svět, jsou stále věci, ze kterých je možné a vlastně i potřebné se radovat.

Přestože jsme se v rámci týmu PROPAMÁTKY setkávali pouze omezeně, mohli jsme pracovat na dálku a na kvalitě obsahu, který pro vás připravujeme, se nic nezměnilo. Některé naše plány jsme museli přehodnotit či změnit. Natáčeli jsme videa, odložili naplánovanou benefiční večeři s Karlem Rodenem na zámku v Boršově nad Vltavou, zrušili konferenci v Plasích. Na druhou stranu jsme ale měli čas na dokončení rekonstrukce redakce a máme k dispozici nové místnosti, kuchyňku s dubovým stolem i kávovar.

Největší radost mám ale z toho, že nás nikdo z týmu v průběhu roku neopustil a můžeme pro vás přinášet pozitivní informace ze světa památek i nadále. To vše samozřejmě díky dárcům a odborným partnerům. Bez jejich podpory a dlouhodobé přízně by to možné nebylo. Děkuji všem a těším se na příležitost se znovu setkat.

Přeji vše dobré v roce 2021.

Aleš Kozák

DOPORUČUJEME

NOVĚ ZAPSANÉ PAMÁTKY

Ve třetím čtvrtletí bylo do evidence Národního památkového ústavu zapsáno 28 nemovitých kulturních památek. Ministerstvo kultury za ně prohlásilo například most v Bošilci, židovský dům v Třebíči, komín ve Dvoře Králové nad Labem, hájovnu v Josefově Dole a venkovský dům v Mořkově. Památkami se staly usedlost v Touškově, sýpka v Souticích, Kočvarova vila v Praze, plastika Nejsvětější Trojice v Červené Vodě nebo českolipský kostel Mistra Jana Husa.

L. Kozák - Havlíčkův

NEJKRÁSNĚJŠÍ ČESKÉ KNIHY ROKU 2020

Ministerstvo kultury a Památník národního písemnictví vyhlásily 56. ročník stejnojmenné soutěže. Své knihy mohou přihlašovat nakladatelé, grafičtí designéři, kulturní instituce i studenti do 28. února 2021. Přihlášky lze zasílat přes on-line formulář na webových stránkách Památníku národního písemnictví. Mezinárodní odborná porota hodnotí v sedmi kategoriích grafické a polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a vytištěných v českých tiskárnách za uplynulý kalendářní rok.

www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz

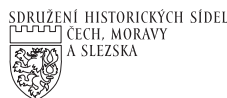
MEZINÁRODNÍ KONFERENCE O PAMÁTKOVÉ PÉČI DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ

Čtyři odborné instituce (Ústav dějin umění AV ČR ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů, Národním památkovým ústavem a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR) pořádají ve dnech 27.–29. dubna 2021 v Praze mezinárodní konferenci s názvem Památky a památková péče v Československu a v dalších zemích střední Evropy ve druhé polovině 20. století. Prezentováno bude více než 30 příspěvků, které se zaměří na vývoj problematiky po roce 1945. Hlavním cílem konference je propojit památkářskou a historickou perspektivu tváří v tvář turbulentním politickým změnám druhé poloviny 20. století.

www.udu.cas.cz

SPOLUPRACUJEME

ČASOPIS PROPAMÁTKY VYDÁVÁ OD ROKU 2012 INSTITUT PRO PAMÁTKY A KULTURU – NEZISKOVÁ ORGANIZACE, KTERÁ POMÁHÁ ŠÍŘIT OSVĚTU A PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE V PÉČI O PAMÁTKY. REDAKCE DLOUHODOBĚ SPOLUPRACUJE S ŘADOU VÝZNAMNÝCH OBOROVÝCH ORGANIZACÍ:

Patricep, CC-BY-SA 4.0

NOVOGOTICKÝ ZÁMEK HRÁDEK U NECHANIC LÁKAL JAROSLAVA PLESLA K VÝLETŮM NA KOLE UŽ V DĚTSTVÍ, POZDĚJI SE STAL TAMNÍM PRŮVODCEM.

Ewwwa, CC-BY-SA 3.0

PRVNÍ PRŮVODCOVSKÉ ZKUŠENOSTI ZÍSKAL V NOVÉM MĚSTĚ NAD METUJÍ.

ROZHOVOR S JAROSLAVEM PLESLEM

„Jardo, ty máš ten nejhezčí koníček..“

Jeho vášeň k památkám je poměrně známá, méně však jeho mnohaletá průvodcovská praxe. Díky své profesi spolupracoval s Tomášem Durdíkem na seriálu o českých hradech a zříceninách. Lásku k historickým stavbám zažehuje i u svých hereckých kolegů.

Mohl byste přiblížit váš vztah k historii a kulturnímu dědictví?

V mém životě se vzájemně proplétají dvě největší vášně – herectví a hrady a zámky. Zajímá mě nejen jejich vlastní historie, ale i vše ostatní, co s nimi souvisí, včetně přátel, kteří na nich pracují a své zaměstnání vnímají spíše jako životní postoj. Hrady a zámky jsou přirozeným středobodem krajiny, jejich význam a kontext přesahoval lokálnost a účastnil se hybného systému společnosti. Byly to domovy reprezentující své majitele a zároveň poskytující práci i útočiště dalším lidem. Obdivuji jejich krásu, výjimečnost, zasazení do krajiny. Pozoruhodná je i jejich architektura. Fascinují mě středověké pevnosti, stejně jako luxusní zámecké

novostavby či přestavěná starší sídla z 19. století. Jejich majitelé je naplnili moderním a přepychovým zařízením, sbírkami historického nábytku, zbraněmi, trofejemi, porcelánem a interiér zútulnili dřevěným táfováním. To všechno působí nesmírně kompaktním a uklidňujícím dojmem, který má na mne téměř blahodárné účinky.

Kdy a jak jste se stal průvodcem na zámku Hrádek u Nechanic?

Provázet jsem tam začal v roce 1992. Vlastně to bylo splnění dětského snu. Pocházím z Hradce Králové, takže výlet na kolech s rodiči končil většinou tam. Miloval jsem už samotnou cestu, kdy se přede mnou na horizontu objevila věž zámku, tehdy ještě žlutá. Vzpomínám si, jak jsem z parku nahlížel do pokojů v přízemí, jak jsme v knihovně hledali tajné dveře a na nezaměnitelnou vůni vstupní haly tvořené ochrannými látkami napuštěného dřeva. Byl jsem šťastný, když mne Ivan Šenk a Hanka Šenková, tehdejší kasteláni, na zámek přijali jako průvodce. Sešli jsme se tam skvělá parta průvodců, takže o zábavu nebyla nouze.

Měla tato záliba další vývoj?

Na střední škole jsem si nedokázal představit prázdniny bez průvodcování. Provázel jsem i všechny volné víkendy od dubna do října. Hrádek byla domovská scéna a k němu jsem si každé léto přibral další historický objekt. Takže jsem provázel na Sychrově, Náchodě, Bouzově, Novém Městě nad Metují nebo v Litomyšli. Nové Město byl úpl-

TEXT KRYŠTOF HAVLICE, JITKA SKOŘEPOVÁ
FOTO DAVID KUMERMANN, WIKIMEDIA COMMONS

Pudélek, CC-BY-SA 4.0

JAKO STŘEDOŠKOLÁK MĚL PŘÍLEŽITOST ZAHRÁT SI V BOCCACCIOVĚ DEKAMERONU V BAROKNÍM DIVADLE V LITOMÝŠLI, KTERÉ ZŘÍDIL HRABĚ VALDŠTEJN-VARTEMBERK ROKU 1797.

ně první zámek, na kterém jsem nejen pracoval, ale i poprvé v životě přespal. Bylo mi tehdy 16, přijel jsem den před prvním provázením a tehdejší kastelánka paní Šturmová mě ubytovala ve věži. To byla průvodcovská ubytovna. Nebylo tam skoro žádné zařízení, jen stůl, hromada židlí, které se používaly při koncertech ve vedlejším sále, a na zemi matrace. Záchod byl na konci hodně dlouhé chodby v síle zdi věže a do koupelny jsem chodil přes nádvoří. Byl tam i malý balkon, ze kterého byla vidět celá zahrada a Krkonoše. Ocitl jsem se v sedmém nebi. Nicméně když padla tma, počáteční nadšení mne opustilo. Všude bylo ticho jako v hrobě a jen každou celou odbíjely na věži hodiny a já celou noc koukal vyplašeně do tmy, poslouchal ty hodiny a čekal, kdy se objeví nějaký duch. Bylo to děsivé a nádherné zároveň. A tento zvláštní a pro mne vzácný pocit si uchovávám dodnes, když mám možnost na nějakém hradu či zámku přespat. Před pár lety se stal můj kamarád a bývalý kolega průvodce Radek Ryšavý kastelánem na zámku Vranov nad Dyjí. Ve mně to vzbudilo takovou euforii, že jsem se na čas stal opět průvodcem. To už ale pominulo a nejradyji tam jezdím v zimě, kdy nikde není ani noha, mohu se toulat spícím zámkem a tamní překrásnou divokou krajinou.

Jak se z vašeho pohledu častého návštěvníka proměňují hradozámecké areály a expozice?

Památkám věnuji téměř veškerý volný čas. V horizontu tří let stihnu zavítat na

všechny hrady a zámky přístupné veřejnosti, a to jak státní, obecní i soukromé. Mám celkem přehled o opravách, nových prohlídkových trasách i instalacích, ale též o místech, která na svou záchranu stále ještě čekají. Mrzí mě to, ale musím být i trochu kritický.

JAROSLAV PLESL

- ▶ narodil se roku 1974 v Hradci Králové
- ▶ vystudoval vychovatelství na Střední pedagogické škole v Litomyšli
- ▶ absolvoval divadelní fakultu Janáčkovy akademie múzických umění v Brně
- ▶ od roku 1992 má praxi průvodce na zámeckých objektech
- ▶ v roce 2001 se stal členem souboru pražského Dejvického divadla
- ▶ hostoval v Divadle Na Jezerce, Divadle F. X. Šaldy v Liberci a v pražském Činoherním klubu

Schiddi, CC-BY-SA 4.0

SYCHROV PATŘÍ K DALŠÍM DESTINACÍM, KDE TRÁVIL BĚHEM STUDIÍ LETNÍ PŘÁZDNINY.

Ve srovnání s památkami v Německu, Rakousku, Francii, ale v poslední době třeba i Polsku trochu pokulháváme. Je hezké mít opravenou hlavní budovu, ale pak zabloudíte do bývalého hospodářského dvora nebo do zapadlého koutu parku k nějaké romantické stavbičce a je vám hodně smutno. Naopak za skvělý trend považuji reinstalování interiéru do původní podoby podle dobových fotografií. Zaplaťpánbůh se tak zbavujeme puristických expozic z časů nedávných a zámecké a hradní místnosti získávají původní význam, logiku a bytovou podobu. Jsou uvěřitelné a návštěvníkům blízké.

24. ledna 2021 si připomeneme nedožitě sedmdesátiny předního kastelologa a archeologa profesora Tomáše Durdíka. Jak vznikla vaše spolupráce a čím vás ovlivnil?

S panem profesorem Durdíkem jsem se setkal před více než 10 lety při práci na seriálu Štíty království českého. Koncepce vycházela z předpokladu, že odborník bude průvodcem lehce poučeného laika, který má občas nemístné a provokující otázky. Podstatné bylo, aby z tohoto laika čišelo zaujetí k historii a touha po jejím poznání. Z dvojice poutníků mělo být patrné, že jsou spolu rádi a mají nejen společný zájem, ale i smysl pro humor a nadsázku, která v tomto typu pořadu nebývá úplně běžná. Faktem je, že jsme nemuseli nic hrát a od začátku jsme si skvěle rozuměli. On totiž nebyl žádný školometský suchar, byl neskutečně zábavný, lidský a tolerantní. Proto

David Kumermann

DOKUMENTÁRNÍMU SERIÁLU ČESKÉ TELEVIZE ŠTÍTY KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO VDECHLI NEOPAKOVATELNOU ATMOSFÉRU OBA PRŮVODCI – TOMÁŠ DURDÍK A JAROSLAV PLESL (NA SNÍMKU NA HRADĚ PŘIMDA).

Haroldi, CC-BY-SA 3.0

ZÁMEK VRANOV NAD DYJÍ SI NEJRADĚJI VYCHUTNÁVÁ V ZIMNÍM OBDOBÍ.

byl tak oblíbený odborníky, ale i lidmi, kteří mají prostě rádi historii, archeologii a hrady. Tento kastelolog dokázal o hradech mluvit s nakažlivým zaujetím, nadhledem a láskou. Pamatuji si, jak nás s Robertem Sedláčkem a celým štábem táhl tři hodiny lesem k nějaké zídce a tam pronesl: „Tady bychom mohli točit dva dny.“ A my s Robertem jsme se na sebe podívali a s největším pochopením mu muse-li vysvětlit, že taková zídka, kde tedy určitě kráčely dějiny, není úplně fascinující a že by asi diváky moc dlouho nebavila. Nebo naše spanilé jízdy do Německa, kde jsme na hradě Ronneburgu točili středověký prak. Náhdera! Pořád na Tomáše vzpomínám a je mi strašně líto, že zemřel. Nenahraditelný odborník a kamarád. To on rozšířil mé vnímání památek už do raného středověku, naučil mne poznávat krásu zřícenin, pátrat v jejich zdech a podle fragmentů si ve fantazii stavět hrady do podoby, kterou měly v časech své největší slávy. Za to jsem mu nesmírně vděčný. A za jeho lidský přístup k archeologii a historii, o kterých uměl vpravět jako nikdo jiný.

Chtěl byste někdy pečovat o historický objekt?

To už se málem stalo. Před pár lety prodával můj kamarád středověkou tvrz v západních Čechách. Byla tak stará, že i Karlštejn byl vedle ní novostavbou. A tak zachovala, že středověké stavební prvky by jí mohl závidět ne jeden prominentní hrad, na němž odborníci padají do mdlob z auten-

tičnosti prostoru nebo fragmentu. Měla nádherný donjon se zachovalým rytířským sálem s valenou klenbou a autenticky dochovaným převětem, o sklepech z 12. století vůbec nemluvě. K věži přiléhalo značně zchátralé renesanční křídlo a zřícená barokní kaple, zkrátka učebnice slohů. Po návštěvě jsem zahařel láskou k tomuto kouzelnému hrádku. Asi týden jsem byl přesvědčený, že ho koupím, cena byla příznivá. Co se týká rekonstrukce, věděl jsem, že to bude běh na dlouhou trať. Nicméně zanedlouho jsem mluvil se známým stavařem, který mne z toho snu vyléčil. Zeptal se mě, jestli vím, kolik stojí cihla, pytel cementu a stavební práce pod dohledem památkářů, jestli bych měl čas tam jezdit stavbu hlídat, jak vysoké mám příjmy a podobně. Mně došlo, že by to bylo nad mé síly, časově i finanční. Nehledě na to, že moji rodiče vlastní krásnou roubenou chalupu v Krkonoších, o kterou se jednou budu starat a která je vlastně památkou z konce 18. století. S tvrzí to nakonec dopadlo nejlépe, jak mohlo. Kamarád si svůj záměr rozmyslel, ponechal si ji a teď už finišuje s opravami. Objekt má novou střechu, vylupuje se do krásy a dělá radost nejenom svému majiteli, ale i celému okolí.

Doporučíte čtenářům nějaké vámi nově objevené objekty?

Vždy mám velkou radost, když se nějaká památka dočká rekonstrukce. Moc mě potěšila nová prohlídková trasa na Stekniuku. Konečně probíhá rekonstrukce na mých oblíbených Uherčicích, ale

těch obnov v rámci IROPu je celá řada a díkybohu za ně. Navštívil jsem nově zpřístupněný zámek Peruc, kde je odvedena spousta práce, a musím vzpomenout i zámky Maleč a Nové Hrady u Skutče. Zámek Maleč byl ve velmi zuboženém stavu. Restituovali ho manželé Macháčkovi, značným úsilím mu vrátili původní krásu a vybudovali zde sofistikovanou expozici věnovanou svým předkům, tedy Palackým a Riegerům. Zámek v Nových Hradech koupili manželé Kučerovi a ze zchátralé stavby se zpustlou zahradou vytvořili vpravdě východočeské Versailles. K dokonalosti je zrenovován zámek Slatiňany s bohatou prohlídkovou trasou a nádherným parkem. Ale u této otázky bych mohl mluvit strašně dlouho, protože se raduji z každé opravené střechy nebo zrestaurované místnosti. Vnímám, že se blýská na lepší časy, což je skvělé, protože kultura není zbytná, ani ta živá, ani ta neživá! A dlouhodobé podfinancování kultury je všeobecně známo.

Dostáváte stále od svých hereckých kolegů hádanky týkající se hradů a zámků?

Ano, hádanky dostávám stále a baví mě to. Nejvíce se mi líbí, že mi je posílají i kamarádi herci, které tímto vlastně vtahují do světa památek. Rozdmýchávám v nich plamínek zájmu o tento obor tím, že s nimi o hradech a zámcích mluvím, беру je tam na výlety a učím je chápat jejich výjimečnost a krásu. Kryštof Hádek mi nedávno řekl krásnou větu: „Jardo, ty máš ten nejhezčí koníček.“ A má pravdu. ■

Kryštof Havlice

OD BŘEZNA 2017 PROBÍHALA CELKOVÁ OBNOVA HISTORICKÉ I PROVOZNÍ BUDOVY STÁTNÍ OPERY.

Petr Šolar (Masák & Partner)

DETAIL POČETNÉ FIGURÁLNÍ KOMPOZICE TYMPANONU

ZAJÍMAVÁ REKONSTRUKCE

Trojlístek divadelních obnov

Divadelní budovy mají v lidském životě nezastupitelné místo a tvoří zpravidla výrazné prvky měst. Vzhledem k jejich slohové rozmanitosti se zaměříme na trojici objektů obnovených v roce 2019 a zastupujících různé vývojové etapy architektury.

Pojem divadlo, odvozený z řeckého slovního základu theaomai – dívat se, v sobě snoubí exteriér budovy s podobou hrací plochy uvnitř. Vývoj české divadelní kultury je těsně spjatý s historií našeho národa. Divadelní architektura ve vztahu ke svému prostředí je nejčastěji obecněji vnímána jako prostor určený pro rozličné formy projevu. Ten ovlivňuje konstrukci scény v kombinaci s úpravou hlediště.

V historických pramenech lze nalézt první zmínky o představeních na území dnešní České republiky z 80. let 16. století konaných v pražské koleji u sv. Klimenta na Starém Městě. Další informace o konkrétní podobě ztvár-

nění divadelní hry nabízí rytina neznámého autora zachycující nejstarší vyobrazenou scénu barokního typu severně od Alp. Představuje slavnost pořádanou k počtě císaře Matyáše a jeho manželky z 5. února 1617 na Pražském hradě. Podle několika dalších dobových analogií si lze vytvořit představu o amfiteatrálně pojatém hledišti umožňujícím z vyvýšených stupňů produkci sledovat. Poměrně málo konkrétních odkazů lze dohledat například o eggenberských divadlech ze 70. a 80. let 17. století na česko-krumlovském zámku nebo o podobě divadla zřízeného Leopoldem I. v roce 1681 na Pražském hradě.

Ze srpna 1723 jsou doloženy zprávy o poměrně rozměrné otevřené scéně za Jelením příkopem v blízkosti jízdárny v souvislosti s uvedením opery rakouského skladatele Johanna Josepha Fuxe u příležitosti korunovace Karla VI. českým králem. Neméně významná divadelní činnost je zaznamenána s produkcí divadla v pražském paláci hraběte Františka Antonína Šporka v Hybernské ulici, a to v části situované do dnešního náměstí Republiky. V letech 1738–1739 se stalo nejdůležitější pražskou scénou Divadlo v Kotcích v Rytířské ulici. K dalším dobovým méně známým místům patřily například operní provoz v malostranském Thunovském paláci nebo divadlo na Hradčanech, které vzniklo v královské zahradě východně od Prašného mostu u příležitosti korunovace Marie Terezie v roce 1743.

TEXT KRYŠTOF HAVLICE
FOTO KRYŠTOF HAVLICE, PETR ŠOLAR (MASÁK & PARTNER), FILIP ŠLAPAL, BOB PACHOLÍK, ARCHIV MĚSTSKÉHO DIVADLA V PROSTĚJOVĚ

Petř Šolár (Masák & Partner)

REPLIKU PŮVODNÍ OPONY NAMALOVAL SCÉNOGRAF MARTIN ČERNÝ.

Samostatnou pozornost zaslouží vznikající divadla na českých a moravských zámcích v průběhu 18. století. Šlo zejména o scénu hraběte Františka Antonína Šporka u zámku v Kuksu z roku 1702, divadlo v Holešově pro hraběte Františka Antonína Rottala z roku 1733 nebo z hlediska české barokní hudby významné divadlo Jana Adama z Questenberka v Jaroměřicích nad Rokytnou z roku 1734. Další existovala na zámcích Rudoltice u Osoblahy nebo v Jindřichově Hradci. Stranou nezůstala ani jeviště na Jánském Vrchu u Javorníku či ve Vyškově a objevovala se také zahradní divadla jako v případě jaroměřického zámku.

V průběhu let divadelní scény na šlechtických sídlech postupně zanikaly. Nejstarší a nejcennější zástupci této kategorie se dochovaly na zámcích Český Krumlov a Litomyšl. V posledně jmenovaném vytvořil dekorace Ignác Platzer. Velkou ztrátu znamenalo těsně po druhé světové válce zničení divadla ve Valticích, které založil v roce 1790 Alois Josef z Lichtenštejna. K nápravě došlo až v roce 2011, kdy Ministerstvo kultury schválilo vybudování repliky. Ta vznikla pod vedením architektů Daniela Špičky a Mikuláše Hulce, kterým se kromě historických plánů staly inspirací také dochované černobílé fotografie z roku 1942. Celá akce byla ukončena a provoz zahájen v roce 2015.

Určitý přelom v záměru vnímání monumentální prezentace divadelní

budovy vůči jejímu okolí u nás nastal v případě pražského Národního divadla hraběte Nostice z let 1781–1783, tedy dnešního Stavovského divadla. Nepřehlédnutelná stavba v klasicistním řádu od architekta Antonína Hafeneckera, na jejíž výzdobě se podílel Josef Platzer, má dodnes základní prostorové řešení hlediště jako v době svého vzniku.

Období konce 18. a první poloviny 19. století nepředstavovalo v oblasti vzniku nových divadel výraznější posun. Přesto se zrodilo několik zámeckých jevišť, například na zámcích Kozel (1830) nebo v Náchodě (1797). Posledně jmenovaná scéna zanikla během přestavby na úřednické byty v 19. století. Poznatky o dalších divadelních aktivitách zámků v Mnichově Hradišti, Kačíně, Žlebech nebo Hluboké potvrzují jejich postupně klesající kulturní význam v kombinaci s méně zajímavým výtvarným řešením.

Od poslední čtvrtiny 18. století se začínají častěji zakládat městská divadla. S nimi je neodmyslitelně spojena proslulá Bouda – Vlastenecké divadlo na Koňském trhu, divadlo ve zrušeném klášteře U Hybernů nebo brněnská Reduta. Objekty v tomto období získávají stále významnější postavení v kontextu architektonického obrazu měst. Mezi takové příklady lze jmenovat Opavu, Chrudim, Broumov, Olomouc, Litoměřice, Plzeň, Třeboň, Jihlavu nebo Zatec.

Filip Šlapal

SECESNÍ FASÁDA DUŠIKOVA DIVADLA V ČÁSLAVI

Dějiny novodobého divadla odrážely stále intenzivněji společenskou situaci. Otázka založení scény v národním jazyce patřila v 19. století v rakousko-uherské monarchii k hlavním politickým cílům. V Praze vznikaly české kulturní instituce jako například Rudolfinum nebo Národní muzeum a v neposlední řadě také Sbor pro zřízení Českého národního divadla vedený Františkem Palackým. Tento vývoj vyvrcholil přes ustavení Královského zemského českého divadla, známého jako Prozatímní, v roce 1883 znovuootevřením Národního divadla, jehož novostavba v roce 1881 vyhořela.

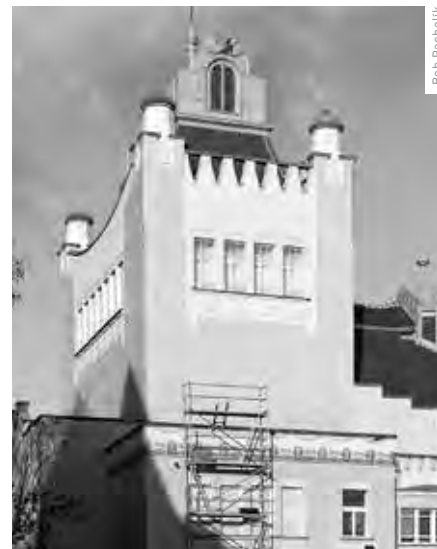
V 60. a 70. letech 19. století byly postaveny mimo jiné divadelní budovy v Mariánských Lázních, Čáslavi, Plzni, Třeboni, Turnově, Teplicích nebo Písku. Po poměrně živém stavebním ruchu českých měst následovala v divadelní architektuře po roce 1880 nová vlna. Souvisela především se zakládáním scén v německých oblastech podle plánů vídeňských specializovaných projektantů – Ferdinanda Fellnera a Hermana Helmera. Z jejich projektů vzešly třeba budovy brněnského městského divadla a dále scén v Liberci, Karlových Varech, Mladé Boleslavi, Jablonci nad Nisou a Mostě nebo Novoměstské divadlo v Praze, tedy dnešní Státní opera.

Vklad architektů z Vídně do celkové podoby objektů spočíval zejména ve vysoké úrovni projektové činnosti, která vycházela především z dokonalé

Filip Štěpánek

POZDĚNĚ SECESNÍ BUDOVA DUSÍKOVA DIVADLA V ČÁSLAVI BYLA DOKONČENA V ROCE 1869.

Bob Pacholík

PROSTĚJOVSKÝ NÁRODNÍ DŮM VZNIKL PODLE PLÁNŮ ARCHITEKTA JANA KOTĚRY.

znalosti uměleckého provozu a vkusu publika. Tento velmi pečlivý a kvalitní styl jejich práce se stal vzorem pro řadu projektantů divadel na sklonku 19. a počátku 20. století. Z významných architektů divadelních scén je třeba kromě dalších jmenovat Antonína Balšánka, Jaroslava Rösslera, Jindřicha Freiwalda, Josefa Gočára nebo Jana Kotěru, jehož 150. výročí narození si budeme v roce 2021 připomínat. Přehled neméně podstatného procesu vývoje divadelní architektury po druhé světové válce by vyžadoval samostatnou pozornost a prostor.

Nejrůznější formy divadelní architektury ovlivňují, ať už vědomě, či nevědomě, estetické cítění a psychologii lidí. Z početně bohatého fondu těchto zpravidla památkově chráněných staveb jsme zvolili obnovy monumentální Státní opery v Praze, čáslavského Dusíkova divadla a Národního domu v Prostějově. Na těchto příkladech se pokusíme nastínit specifika bez výjimky finančně, technicky a časově náročných procesů obnov.

STÁTNÍ OPERA V PRAZE

Objekt původně německého divadla, následně nazývaného Smetanovo, a v současnosti Státní opery stojí na exponovaném místě v Legerově ulici. Od roku 1859 působil v témže místě takzvané Novoměstské divadlo, postavené podle projektu Josefa Niklase z roku 1858. Po jeho požáru byl provoz v roce 1882 ukončen a německá větši-

na v tehdejší zemské sněmu prosadila svůj záměr vybudovat na místě nový objekt pro potřeby německého divadelního života v Praze. Při této příležitosti byl ustaven spolek Theaterverein, do jehož čela byl zvolen hrabě Oswald Thun-Hohenstein. V letech 1886–1887 se uskutečnila výstavba, jejímiž autory je vídeňský architektonický ateliér Fellner a Helmer ve spolupráci s architektem Karlem Hasebauerem. Provedením stavby byl pověřen Alfons Wertmüller, na výzdobě dále spolupracovali například Otto Mentzel, Theodor Friedl, Ludwig Strictius nebo autor opony Eduard Veith.

V době svého vzniku sejevila jako nejvelkoryseji pojatá divadelní stavba na našem území s kapacitou pro 2 000 osob. Otevřena byla 5. ledna 1888. Její novorenesanční exteriér působí slavnostním dojmem zejména díky charakteristickým prvkům, z nichž nejvíce upoutá trojúhelný štít nesený šesticí korintských sloupů s početnou figurální kompozicí v tympanonu a sousošími na horní hraně. V bohatě pojatém interiéru s novorokokovými znaky se zlaceným hledištěm je dochováno množství figurálních plastik, ornamentálních štukatur a dekorativně formovaných článků.

Při chronologicky poslední adaptaci budovy v letech 1967–1973 byla přistavěna provozní budova s dílnami, kancelářským zázemím, baletními sály, sborovým a nahrávacím sálem. Od března roku 2017 probíhala celková

obnova historické i provozní části podle projektu architektonické kanceláře Masák & Partner. Rekonstrukce zahrnovala významné stavební i restaurátorské zásahy, především interiérové výzdoby hlediště. Kromě všech rozvodů sítí doznaly proměny horní i spodní jeviště, výzdoba hledištní části a opraveny byly šatny souboru se sociálním zázemím. Dále vznikla nová zkušebna v měřítku asi 1:1 k velikosti jeviště.

Zřejmě nejzásadnější a finančně nejnáročnější stavební úpravou se stalo vybudování nové točny. Před její instalací se uskutečnily významné zemní práce. Prostor pod celým půdorysem jeviště plochy 17 x 21 metrů se musel vyhloubit o šest metrů. Během procesu hloubení došlo mimo jiné k cennému archeologickému nálezu cihlových zdí, které byly patrně součástí uličního kanalizačního systému z druhé poloviny 19. století.

Samostatnou pozornost, kromě mnoha restaurátorských prací, zasluží především navrácení repliky původní opony, která se záhadně ztratila po roce 1945. Opona plynule navazovala na stěny i strop, jehož autorem spolu s ostatní alegorickou figurální malířskou výmalbou byl Eduard Veith. Repliku namaloval na základě dochované černobílé fotografie původního díla scénograf a umělecký ředitel sekce výroby Národního divadla Martin Černý. Rozměrné plátno si rozdělil na 200 čtverců, které sloužily jako měřítko, a průběžně své dílo kontroloval

Archiv Městského divadla v Prostějově

OBNOVENÝ OSVĚTLOVACÍ KANDELÁBR NA HLAVNÍM DIVADELNÍM BALKONĚ

z balkonu umístěného čtyři metry nad zemí. Celkové náklady tříleté obnovy činily téměř 1,3 miliardy korun a divadlo bylo divákům otevřeno 5. ledna 2020. Rekonstrukce památkově chráněné stavby získala Cenu Ministerstva kultury ČR v soutěži Stavba roku 2020.

DUSÍKOVO DIVADLO V ČÁSLAVI

Památkově chráněná budova pozdně secesních forem nacházející se východně od náměstí byla dokončena v roce 1869. Rozsáhlý patrový objekt tvoří vlastní divadelní budova a objekty takzvané Besedy a Hlaholu na severní straně. Stavbu zásadně poškodil rozsáhlý požár v roce 1923. Divadlo bylo znovu obnoveno a rok poté opět uvedeno do provozu. Exteriér stavby získal tehdy svůj secesní charakter. Výraznější oprava proběhla v letech 1957–1958. Svě pojmenování scény získala po světově proslulém klavíristovi a místním rodákovi Janu Ladislavu Dusíkovi.

Po sérii menších oprav byla v roce 2010 zahájena zásadnější rekonstrukce rozdělená do několika etap projektovaných brněnským architektonickým studiem Burian-Křivinka. V úvodní fázi dokončené před osmi lety došlo k nejdůležitějším úpravám – odstranění všech dvorních přístaveb a vzniku dvoupatrové novostavby orientované k dochovaným městským hradbám. Přístavba je propojena s původní šatnou v přízemí a v patře novým foyer umožňujícím konání výstav. Vzniklo

Bob.Pachalík

V SOUČASNOSTI JE ROZLEHLÁ BUDOVA SÍDLEM MĚSTSKÉHO DIVADLA V PROSTĚJOVĚ A TAKÉ OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI NÁRODNÍ DŮM PROSTĚJOV.

nové zázemí pro diváky i účinkující, divadelní klub a bezbariérové propojení všech důležitých částí divadelního prostoru. Nová scéna se nachází ve druhém nadzemním podlaží dostavby. K dispozici nabízí také víceúčelový sál se 165 místy a po jednoramenném schodišti je přístupná malá galerie. Soudobě pojatá přístavba získala mezi novými stavbami vzniklými v roce 2015 Cenu Klubu za starou Prahu.

V roce 2019 bylo dokončeno statické zabezpečení historické budovy, citlivá obnova její fasády s bohatou štukovou výzdobou a rekonstrukce historického foyer včetně obnovy teracových podlah. V poslední etapě má následovat rekonstrukce hlediště včetně repase sedadel a instalace nového světelně-technického vybavení jeviště. Náklady dvou etap rekonstrukce bez obnovy fasád a foyer činily téměř 70 milionů korun, z nichž město Čáslav investovalo asi 58 milionů korun. Celková úroveň prací byla reflektována mimo jiné aspirací v soutěži Památka roku 2019 v kategorii Velká rekonstrukce, kterou vyhlašuje Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska.

NÁRODNÍ DŮM V PROSTĚJOVĚ

Exponovaná, samostatně stojící budova je situovaná v severovýchodní části prostějovské městské památkové zóny při okraji historického městského jádra. Představuje patrovou stavbu z let 1906–1907 podle plánů architekta Jana Kotěry. Kvůli své architektonické

i urbanistické výlučnosti má od roku 2008 statut národní kulturní památky. V pravouhlej na sebe navazujících křídlech jsou vymezeny prostory pro provoz divadla, restaurace, kavárny a spolkové části s přednáškovým sálem. Exteriér a interiér v sobě zahrnuje řadu cenných uměleckých a umělecko-řemeslných prvků. Celkové dekorativní pojetí stavby přes řadu dílčích úprav a přestaveb lze zařadit do období dozrívající secese. Neméně zásadní je pavilon s verandou situovaný v zahradní partii areálu. V současnosti je Národní dům sídlem Městského divadla v Prostějově a také obecně prospěšné společnosti Národní dům Prostějov.

V roce 2019 se uskutečnily obnovovací práce zahrnující sanaci fasády, instalaci vitráže podle původní předlohy, repasi kovových prvků a obnovu sgrafitové výzdoby včetně omítek. Dále došlo k čištění spojenému s opravou pískovcových prvků, úpravě balkonů a plochých střech nebo ke kompletní opravě krovů, střech, repasi oken a obnově zahrady. Akce byla financovaná z rozpočtu Statutárního města Prostějova částkou přes sedm milionů korun a příspěvkem Ministerstva pro místní rozvoj ve výši přes 63 milionů korun v rámci Integrovaného regionálního operačního programu. V soutěži Památka roku 2019 se obnova stala v kategorii Velká rekonstrukce krajským vítězem. ■

www.narodni-divadlo.cz
www.divadlocaslav.cz, www.ndpv.cz

OBÁLKA KNIHY

NA SVĚ SI PŘIJDOU NEJEN MILOVNÍCI STŘEDOVĚKÉHO UMĚNÍ, ALE I OBDIVOVATELÉ KVALITNÍCH FOTOGRAFIÍ.

KNIHA

Imago, imagines

Na středověké umění jsme dnes zvyklí se dívat jako na předmět estetické hodnoty. Vnímali ho ale stejným způsobem i tehdejší smrtelníci? Záleží na úhlu pohledu.

Klíčovým slovem pro pochopení nové publikace *Imago, imagines*. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století je latinský termín *imago*, který zahrnuje nejen dvourozměrné předměty výtvarného umění tak, jak je chápeme dnes. Ve středověku charakterizovalo artefakty plnící určitou funkci, a to ve vztahu k člověku, prostředí i víře samotné. Toto pojetí dovolilo autorům oprostít se od tradičních postupů při hodnocení děl a otevřelo cestu k méně obvyklým způsobům vědecké práce. Proč psát o proměnách stylů, schopnostech mistrů či kvalitě jednotlivých dílen, když doposud zůstávaly stranou pozornosti sami lidé, pro něž byla díla vytvořena a kteří je používali? Klasické umělecko-historické nebo chronologické studie se zde zkrátka nedočkáte.

Kniha je posledním výstupem stejnojmenného grantového projektu, jenž

skončil na konci roku 2017. Jeho hlavní řešitelkou byla historička umění Klára Benešovská, odbornice na éru středověku z Ústavu dějin umění AV ČR. Ta se ve spolupráci s kolegyní Kateřinou Kubínovou ujala i editorství rozsáhlého dvousvazkového kompendia o úctyhodném rozsahu přesahujícím 1 400 stran. První díl se zabývá náboženskou funkcí obrazu. Druhý funkcí reprezentativní a memoriální. Dohromady sedm kapitol obsahuje 48 statí, které zpracovalo 23 odborníků na výtvarné umění od 10. do 16. století. Studie mapující například funkci *imago* v dobové liturgii, problematiku obrazoborectví či ideová východiska panovníků a velmožů při osobní reprezentaci jsou podtrženy kvalitní grafickou úpravou a sazbu od Pavla Štefana a Jana Šavrdy.

Již po letmém prolistování práce je čtenáři jasné, že výpovědní hodnotu středověkého umění se skutečně podařilo pojmout ze široka. Obvyklý nedostatek velkoformátových publikací v podobě rozsáhlých a nestravitelných textů bez obrazového materiálu se navíc úspěšně podařilo překlenout adekvátně velkým fontem, vhodně umístěným poznámkovým aparátem i oku přívětivým rozložením fotografií. *Imago, imagines* se proto může bez obav postavit vedle před třemi lety vydané knihy *Dějiny umění v českých zemích 800–2000*, která se snaží dívat na problematiku trochu jinými očima a přináší svěží vítr do někdy až příliš konzervativních akademických vod v České republice. ■

TEXT JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO VLADO BOHDAN
(ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ AV ČR)

V RÁMCI RUMUNSKÉHO PROJEKTU ZÁCHRANKA PRO PAMÁTKY BYLY BĚHEM PĚTI LET OBNOVENY STOVKY OBJEKTŮ, ZVLÁŠTĚ DŘEVĚNÝCH PRAVOSLAVNÝCH KOSTELŮ.

BAZILIKA SANTA MARIA DI COLLEMAGGIO V L'AQUILE VE STŘEDNÍ ITÁLII

OCENĚNÍ

Laureáti ceny Europa Nostra 2020

Koncem roku 2020 se udělovaly prestižní ceny za evropské dědictví Europa Nostra, v českém prostředí známé jako památkářské Oskary. 21 cen ve čtyřech kategoriích bylo předáno on-line do 15 zemí Evropy.

Absolutním vítězem kategorie Obnova se stala rekonstrukce baziliky Santa Maria di Collemaggio v L'Aquile. Stavba byla výrazně poškozena v roce 2009, kdy střední Itálii zasáhlo silné zemětřesení a kolem 10 000 domů, včetně mnoha památkově chráněných, bylo zničeno. Obnova baziliky ze 13. století financovaná ze státních a soukromých zdrojů byla dokončena v roce 2017 a stala se symbolem znovuoživení města a posílení tamní obecní komunity. Rekonstrukce proběhla pod dohledem Správy archeologického, uměleckého a architektonického dědictví a krajiny v L'Aquile a římské, milánské a l'aquilské univerzity.

Cenu publika získal rumunský projekt s názvem Záchranka pro památky. Na počátku stál nápad pořídit náklad-

ní auto, vybavit jej potřebným nářadím a materiálem a jezdit po ohrožených stavbách a zachraňovat je. Projekt byl od počátku podporován anglicko-rumunskou nadací pro lidovou architekturu a sdružením Monumentum. Během pěti let se podařilo obnovit stovky nemovitých památek, zvláště dřevěných pravoslavných kostelů. Jen v roce 2019 proběhlo 17 záchranných akcí a bylo objednáno přes 20 000 nových šindelů. Do projektu, který nejvíce zasahuje v oblasti Transylvánie a Banátu, jsou zapojeni studenti, řemeslníci a odborníci v úzké spolupráci s lokálními komunitami, samosprávami a sponzory.

Europa Nostra začala ve spolupráci s programem Horizont 2020 podporovat prostřednictvím zvláštních cen Ilucidare mezinárodní projekty spolupráce a oceňovat propojování památkových organizací na mezinárodní úrovni. Do nejužšího výběru šesti nominovaných se dostali britští The Friends of Czech Heritage za svůj výjimečný a dlouhodobý přínos při obnově památek v České republice. Ceny si nakonec odnesl italsko-syrský projekt Archeologie pro mladou budoucnost. Do něj byli zapojeni studenti středních škol v Itálii a Sýrii, kteří pomocí on-line nástrojů a terénního výzkumu poznávali navzájem své archeologické dědictví. Druhým laureátem je estonská TYPA (dříve Muzeum tisku a papíru), dílna propojující renovované staré tiskařské stroje s moderními technologiemi, jejichž prostřednictvím přibližuje a uchovává původní tiskařské postupy a práci s papírem. ■

Jiří Poláček

OBNOVU, KTERÁ ZACHOVÁVÁ AUTENTICITU OBJEKTU, NAVRHL ATELIER POLÁČEK VE SPOLUPRÁCI SE STATICKOU KANCELÁŘÍ YESTA A DODAVATELSKY ZAŠTÍTILA FIRMA KONSIT A.S.

Tomáš Rasl

VŘETENOVÉ SCHODIŠTĚ VYPLŇUJE PROSTOR VĚŽE, KTERÁ SLOUŽÍ JAKO ROZHLEDNA.

CHVÁLÍME

Nová tvář staré vodárny

Bývalá obecní vodárna s trafostanicí v Nebušicích plnila své poslání od 20. let 20. století. Poslední léta chátrala. Byla zachráněna, přejmenována na Starou vodárnu a od roku 2019 slouží veřejnosti.

Nachází se na výjimečném a pohledově exponovaném místě. Přilehlá zahrada s rybníčkem a potokem nabízí příjemné prostředí a pestré využití. Po mnohaletém chátrání byla v letech 2018–2019 obnovena podle projektu Atelieru Poláček. Vznikl zde víceúčelový sál, klubovna a byt. Náklady na záchranu ve výši 20,2 milionu korun financovala městská část Praha-Nebušice za spoluúčasti Magistrátu hlavního města Prahy.

Z HISTORIE

Rok 1923 vyobrazený na jižním štítu připomíná dostavění nejstarší přední části objektu – vodárny. Dodnes se zachovaly mnohé autentické prvky

– architektonické články, cihlové rámování oken, členění ocelových oken i fasád, vnitřní okenice či kamenný sokl. Současný vzhled odpovídá plánu z roku 1935, kdy byla přistavěna věžová trafostanice. Rokem 1939 je datována přístavba dílny, skladiště a bytu podle návrhu architekta Jaroslava Raimana. Byla umístěna za hlavní budovou směrem do svahu, zůstala neomítnuta, a tím umožnila rozlišit jednotlivé stavební etapy.

ARCHITEKTONICKÉ ŘEŠENÍ

Rekonstrukce vycházela z principu zachovat původní hodnoty, atmosféru, stavební články, technické detaily, původní prostory a specifičnost domu. Ke stavbě bylo přistupováno jako k památce. Stopy nevhodných pozdějších zásahů byly odstraněny. Nové prvky působí s původní stavbou harmonicky.

Interiér přízemí navozuje svým tvarem, prostorovým řešením, výškou stropů a úpravou oken až sakrální atmosféru. Proto zůstal celistvý, nečleněný příčkami. S ohledem na budoucí provoz domu bylo nové hygienické a technické zázemí umístěno do novodobé přístavby. Ta rozšiřuje půdorys přízemí směrem do svahu mimo hranici záplav a z venkovních pohledů je téměř celá skrytá. Půdorysný tvar má charakter ochranného štítu původní stavby drcené svahem.

Z vyšších podlaží vodárny se nabízejí krásné výhledy do údolí a ke kostelu.

TEXT JIŘÍ POLÁČEK, JITKA SKOŘEPOVÁ
FOTO TOMÁŠ RASL, JIŘÍ POLÁČEK

Tomas Raai

V PODKROVÍ VZNIKLA MÍSTNOST VHDNÁ PRO KLUBOVOU ČINNOST.

Jiri Poláček

PŘIROZENÉ SVĚTLLO PROSTUPUJE DO SÁLU I SKRZE OTVORY V NOVÝCH DVEŘÍCH.

Tomas Raai

KOMUNIKAČNÍ PROSTOR NEJMĚLADŠÍ DOSTAVBY JE ZČÁSTI NAPOJEN NA STROPNÍ SVĚTLÍK.

Proto je veřejnosti zpřístupněna bývalá trafostanice (věž) a plochá střecha na jižní straně slouží jako terasa. Celý prostor věže je vyplněn zcela novým vřetenovým schodištěm. Tato vertikální podoba ji předurčila k současnému využití pro schody i rozhlednu. Uvnitř jsou proražena slepá okna, přes která se schody propisují i do exteriéru a zároveň hrají důležitou roli pro vnímání domu za tmy při nasvícení.

V hmotovém řešení a pohledovém působení vodárny se během jednotlivých etap výstavby uplatňovaly různé barvy a materiály. Nejstarší přední část byla omítaná, pozdější přístavba z roku 1939 zůstala původně ponechána v režném zdivu. Tento princip je jemně převeden i do současných úprav – jižní a východní fasády přístavby jsou strukturovány vroubkováním.

Pro celkové vzezření domu byla důležitá obnova původních ocelových oken, která byla repasována. Některá okna u dostavby z roku 1939 jsou nově opatřena plechovými okenicemi. Ty ovlivňují jak proporci otvorů, tak jsou i prvkem, který výtvarně doplňuje fasádu podobně jako cihelné orámování u původních oken z 20. let – jedná se záměrně o výrazný prvek dokreslující současnou vrstvu.

Komunikační prostor nejmladší dostavby je zčásti napojen na stropní světlík. V tomto skrytém místě je vytvořena až nečekaná atmosféra plná

přírodního světla, přestože je zapuštěn do svahu. Nově použité i původní materiály se uplatňují ve své ryzosti – neomítané kamenné a cihelné zdivo, pohledové betony. Atmosféru prostoru i přirozené světlo je možné kruhovými okny s nastavitelnými okenicemi v nových dveřích případně vpouštět i do sálu.

KONSTRUKČNÍ A TECHNICKÉ ŘEŠENÍ

Umístění v záplavovém území či poruchy stavby si vyžádaly některá speciální opatření – provádění mikropilot, podchycení nedostatečného založení štítu, milánské stěny k zajištění stavební jámy dostavby, sanace obnažené výztuže původního stropu, pohledové betony, provázání konstrukcí podlah přízemí do zdí, dodatečné podezdívání, vyztužení rozpraskaného štítu, injektážní clony pro řešení vlhkosti. Kvůli půdní vestavbě byl postaven nový krov, slabé profily stávajícího neumožňovaly zateplení. Dřevěná konstrukce a záklop jsou pohledově příznávy.

V exteriéru byl opraven původní plot se specifickou brankou. Nové schody ke studni u západní strany plní funkci opěrné stěny svahu a vytvářejí niku pro zadní vstup. Na stupně schodů byly použity staré obrubníky z Nebušic. V ulici K Vodárně vznikly nové pohodlnější schody.

Povrchové úpravy fasád a vnitřních stěn byly vytvořeny tradičními technologiemi jako vápenné, aby patinovaly

a vyvolávaly atmosféru tradičních staveb. Některé podlahy jsou ručně kleťované.

NOVÉ VYUŽITÍ STARÉ VODÁRNY

Původní prostory v přízemí byly předurčeny ke společenským účelům. Bývalá strojírna v nejstarší části slouží jako foyer a kavárna. Toto nejpůsobivější místo lze využít ke komornějším akcím. V zadní části, původní dílně, vznikl velký sál. Na něj navazuje dostavba sloužící jako hygienické, skladové a technické zázemí. Na toalety vede samostatný vstup ze zahrady, což se uplatní při venkovních akcích.

Pro městské prostředí bylo důležité vnitřní obytné prostory otevřít a co nejvíce propojit s okolím skrze prosklené původních plechových vrat, nové otvory, vstupy. Hlavní vchod je řešen bezbariérově. Kavárna je propojena skleněnými dveřmi s věží, přes niž je možné projít do společenského sálu. Druhé nadzemní podlaží objektu je upraveno na byt, z něhož je možné využít terasu na jižní straně. V podkroví je navržen univerzální prostor určený například pro klubovou činnost, a to s vlastním hygienickým zázemím.

Vodárna v Nebušicích představí výstava v Galerii Jaroslava Fragnera a následná publikace s názvem Industriální situace / architektura konverzí, které připravuje Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze. ■

Schidd, CC-BY-SA 4.0

Z PROGRAMU MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ BYLA PODPOŘENA OBNOVA KŘÍŽOVÉ CESTY V AREÁLU KOSTELA SV. MARTINA V MARKVARTICÍCH.

RomanM82, CC-BY-SA 4.0

MINISTERSKÉ PROGRAMY SE SOUSTŘEDÍ TAKÉ NA OBNOVU DROBNÝCH PAMÁTEK, SOCH A SOUSOŠÍ.

FINANCOVÁNÍ

Dotáční programy ministerstev

Programům na obnovu památek se kromě Ministerstva kultury věnují i další ministerstva v souladu se svým odborným působením. Na dotační výzvy související s kulturním dědictvím se tak zaměřují například rezorty zemědělství, dopravy nebo obrany.

Většina dotací je vyhlašována na podzim a na přelomu roku. Ministerstvo kultury každoročně nabízí šest specializovaných programů na obnovu kulturních památek, další se soustřeďují na památky UNESCO a poslední na kulturní aktivity. Další skupina programů zahrnuje podporu muzeí a galerií.

Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo pro místní rozvoj se věnují především záchraně památek na venkově. První jmenované se v roce 2020 v programu Údržba a obnova kulturních a venkovských prvků zaměřilo na opravy stávajících památných staveb

a objektů v extravilánu i intravilánu obcí. Jednalo se například o kaple, křížové cesty, zvoničky, boží muka, smírčí a jiné kříže, sochy a sousoší nebo hřbitovy. Součástí projektu mohly být i terénní úpravy v bezprostředním okolí upravovaného objektu. Ministerstvo pro místní rozvoj v programu Podpora obnovy a rozvoje venkova nabízí finanční prostředky vítězům soutěže Vesnice roku, které je také možné využít na opravy památek či revitalizaci veřejného prostoru.

Ministerstvo obrany rozděljuje dotace na zabezpečení péče o válečné hroby a pietní místa. Cílem je udržovat tato místa v poznatelném a hlavně důstojném stavu. Když uvážíme, že pomník padlým v první, případně druhé světové válce se nachází téměř v každé obci či městě, jedná se o program, který může být důležitý pro velký počet žadatelů.

Ministerstvo dopravy se v památkové oblasti soustředí na obnovu historických železničních kolejových vozidel. Za historické se považuje drážní vozidlo, které je zachované pro muzejní či dokumentační účely, případně je využíváno pro příležitostný provoz.

Velkou část programů ministerstva vyhlašují každoročně, objevují se však i jednorázové, které reagují na aktuální události. V minulosti například podporovaly obnovu památek zasažených živelními pohromami nebo reagovaly na významná historická výročí. ■

TEXT DAGMAR KOŽELUHOVÁ
FOTO WIKIMEDIA COMMONS

ZÁPADNÍ PRŮČELÍ DOMU ČP. 115 V JASENNÉ, 2017

VSTUP DO DOMU ČP. 16 V ČERNÍKOVÍCÍCH, 2017

PROJEKT

Proměna venkovské architektury

Realizační tým se řídí heslem Centra stavitelského dědictví v Plasích: Kdo zná, neničí. Výzkum přispívá k ochraně historických a uměleckých hodnot venkovské architektury.

V současnosti dokončovaný projekt Proměna venkovské architektury s důrazem na vývoj v 19. a 20. století byl započat v roce 2016. Je financován Ministerstvem kultury v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní kulturní identity (NAKI II). Podílí se na něm odborníci z Ústavu dějin umění AV ČR a Fakulty stavební ČVUT v Praze.

Klade si za cíl upozornit na dosud nezhodnocené aspekty venkovské architektury na území České republiky a jejím zmapováním a propagací přispět k zachování stavebních celků s určitým památkovým potenciálem pro budoucnost. Realizátoři se snaží zejména prostřednictvím získaných umělecko-historických

poznatků poukázat na kvalitní venkovské stavitelství vznikající především v 19. a 20. století a vyzvednout jeho dosud přehlížené hodnoty. Toto téma se dnes jeví jako velmi aktuální, protože současná podoba vesnic se zvláště v některých lokalitách poměrně rychle stavebně proměňuje. Výzkum se zaměřil na tři vybrané vesnice z každého kraje České republiky. Pozornost je věnována jak jednotlivým stavbám, tak vývoji urbanismu daných obcí.

Ambicí projektu, který využívá poznatků historiků umění a odborníků z katedry geomatiky, je prostřednictvím výstav, katalogů, veřejně přístupné databáze a webových stránek přiblížit výsledky výzkumu jak odborné, tak široké veřejnosti. Konkrétně se jedná o tři putovní výstavy uskutečněné v roce 2018 v knihovně Jiřího Mahena v Brně a ve 14/15 Baťově institutu ve Zlíně, v roce 2019 v Galerii Koridor Pedagogické fakulty UJEP Ústí nad Labem a na konci roku 2020 v prostorách Národní knihovny Klementinum v Praze. K výstavám byly vydány doprovodné katalogy s názvem Proměny venkovské architektury s důrazem na vývoj v 19. a 20. století I., Proměny venkovské architektury s důrazem na vývoj v 19. a 20. století – vybrané stavby a v současnosti dokončovaný katalog Proměny venkovské architektury s důrazem na vývoj v 19. a 20. století II. Podrobnější informace o projektu lze nalézt na internetových stránkách. ■ venkov.fsv.cvut.cz/projekt/

TEXT LUDMILA HŮRKOVÁ
FOTO JITKA WALTEROVÁ
(ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ AV ČR)

FOTOREPORTÁŽ

FOTO NADACE ABF

Konverze prostoru varnsdorfské keramičky na společenský sál

K proměně části bývalé továrny na kameninové a šamotové zboží bratří Böttcherů z roku 1912 došlo v roce 2019. Budova železobetonové konstrukce byla historicky napojena na železniční vlečku a od roku 2007 funguje v objektu pivovarský provoz. Autorem citlivé úpravy na společenský sál s vestavbou penzionu ve druhém nadzemním podlaží je pražský ateliér DOMYJINAK v čele s architekty Petrem Šikolou, Václavem Dvořákem, Janem Černochem a Kristýnou Bednářovou. Vznikl sál pro 250 osob s vloženou galerií, tanečním parketem, prostorem pro rozličnou kulturní produkci, se společenským a technickým zázemím malého pivovaru. Materiálové ztvárnění interiéru sálu i ubytovacího prostoru vychází z industriální atmosféry místa. Osvětlení sálu zajišťují mimo jiné repasovaná tovární svítidla. Konverze aspirovala na cenu Stavba roku 2020.

www.domyjinak.cz | www.pivovar-kocour.cz

Z MĚST A OBCÍ

IVANČICE

Pomník s Pannou Marií byl obnoven

V letošním roce se společnými silami města, památkové komise a věřících podařilo vrátit na původní místo pomník se sochou Panny Marie. Ten měl podle dostupných pramenů původně stát na mostě klenoucím se přes hradební příkop, kterým protéká Mřenkový potok. Po zboření hradeb v roce 1884 byl přemístěn na můstek přes mlýnský náhon vedle stanoviště hasičů v Krumlovské ulici. Na pomník byla umístěna soška Panny Marie Lurdské. Původní obelisk z pískovce nebylo možné restaurovat, a tak byl podle dokumentace restaurátory vyroben nový, včetně kované schránky pro uložení sošky. Na novém pomníku čteme text Venerabilis / Ioannis Sar / CanDri In tor / tVra Vstl fv / ere soLatla / lesVs Marla Anna / 1735 (v překladu: Ctihodnému Janu Sarkandru při mučení vždy útěchou Ježíš, Maria a Anna 1735). Na nákladech spojených s obnovou této drobné sakrální památky se podílely město a místní římskokatolická farnost.

www.ivancice.cz

Věra Jelínková

JINDŘICHŮV HRADEC

Kostel sv. Jakuba se dočká rekonstrukce

Parku na návrší nad řekou Nežárkou dlouho dominoval kostel sv. Jakuba. Po založení lesoparku jej však začaly zakrývat vzrůstající stromy. Původní gotický svatostánek dosloužil na konci 18. století. Poté objekt nějaký čas využívala hradecká vojenská posádka jako skladiště střelného prachu. V polovině 19. století byl stržen a na jeho místě v letech 1859–1860 vystavěn jednoduchý novogotický kostel s polygonálním kněžištěm jako slohově jednotná stavba. Ve stejné době pod ním nechal hrabě Jaromír Černín vybudovat rodovou hrobku. Od poloviny 20. století nebyl udržován a dodnes není v uspokojivém stavu. Směrem k této sakrální památce vede z města také křížová cesta, vystavěná v 16. století. Město Jindřichův Hradec se rozhodlo kostel sv. Jakuba coby významnou památku postupně revitalizovat. Prvním počinem, který zahájil projekt obnovy, byla v létě výstava s názvem Černínové a kostel sv. Jakuba, která přibližovala historii stavby spojené s tímto šlechtickým rodem.

www.infocentrum.jh.cz

Město Jindřichův Hradec

KOLÍN

Bartolomějské návrší je otevřené veřejnosti

Více než dva roky trvala revitalizace areálu Bartolomějského návrší. Rozsáhlý projekt řešil stavebnětechnickou a památkovou obnovu vybraných objektů a prostranství. Předlážděna byla také vnější plocha kolem kostela a vyměněno osvětlení. Kompletně zrekonstruována byla kostnice, stejně jako se zrestaurování dočkaly i veškeré kosterní pozůstatky. Celkovou opravou prošla rovněž stará škola. V jejím interiéru jsou nyní nainstalovány edukativní expozice o historii a významných osobnostech města. V přízemí zvonice vzniklo malé lapidárium, v jejím prvním podlaží byla zprovozněna zabezpečená výstava chrámového pokladu. Ve věži je prezentováno i několik zvonů. Kompletní obnova se týkala též vnitřní i vnější hradby a vnějších zelených parkánů. Celkové náklady spojené s revitalizací návrší činily více než 90 milionů, z toho 86 milionů bylo hrazeno z dotace a zbývajících 8,6 milionů z vlastních zdrojů města Kolína.

www.mukolin.cz

Město Kolín

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

MĚLNÍK

Vítězný návrh ztvárnění sv. Ludmily

V září 2021 uplyne 1 100 let od mučednické smrti jedné z našich nejvýznamnějších světic, kněžny sv. Ludmily. Město Mělník se rozhodlo uctít památku této české patronky umístěním její skulptury přímo do historického jádra města. Návrh výtvarného díla byl pojat formou anonymní výtvarné soutěže, díky které město získalo možnost výběru nejlepšího návrhu z více variant. Porota složená ze zástupců města, církve, nezávislých umělců a odborníků vybírala z 31 návrhů. To je u podobných soutěží jev spíše nevídaný. Odměněno bylo nakonec prvních šest návrhů. Na prvním místě se porota jednomyslně neshodla, a tak bylo uděleno jedno druhé a dvě třetí místa. Dále bylo rozhodnuto o dalších třech zvláštních odměnách. Druhé místo a zároveň návrh, který by měl být v průběhu příštího roku realizován, zpracovali Pavel Uličný a Anna Cisaríková s myšlenkou otevřené dlaně sv. Ludmily v podobě vodní plochy. Soutěž byla uzavřena výstavou, jejíž součástí byly plastiky jednotlivých návrhů.

www.melnik.cz

PŘÍBOR

Základní škola v novém hávu

V polovině roku 2019 začaly na školním objektu dlouho očekávané stavební práce, které město rozdělilo do čtyř etap. Součástí náročného projektu byla především výměna původních výplní okenních a dveřních otvorů dle historických fotografií. Opravou prošel i původní větrací systém s rekuperační odpadního tepla. Revitalizace se dočkaly i historizující fasády objektu. Celá rekonstrukce byla spolufinancována Evropskou unií – Fondem soudržnosti v rámci Operačního programu Životní prostředí. Cílem projektu bylo zrealizovat taková opatření, která by vedla ke snížení energetické náročnosti této veřejné budovy a zvýšila využívání obnovitelných zdrojů. Obnova školní budovy, jež se nachází těsně za hranicí městské památkové rezervace, byla dokončena v srpnu 2020. Při realizaci oprav se kladl důraz především na zachování novorenesančního charakteru budovy a zdůraznění role této historicky a architektonicky cenné stavby v urbanismu obce.

www.pribor.eu

RADOMYŠL

Nové muzeum historie městyse

Při výzkumu raně středověkého pohřebiště v Radomyšli v roce 1963 byly odkryty zbytky středověké tvrze z druhé poloviny 13. a 14. století. Jedna ze staveb souvisela s románskou fází kostela z 12. století. Jedná se o kuriu, která byla ve výši patra propojena krytou chodbou s panskou tribunou v kostele. Později byla přestavěna na barokní špýchar, který se zachoval dodnes. Objekt se však nacházel v havarijním stavu. Městys Radomyšl ve spolupráci se Suverénním řádem maltézských rytířů, majitelem objektu, usiloval od roku 2008 o jeho záchranu. To se podařilo v letech 2015–2016, kdy se majitelem špýcharu stala římskokatolická církev. Rekonstrukce vyšla na dva miliony korun, z toho 90 procent dotace poskytlo Ministerstvo kultury. V současné době městys ve spolupráci s historikem Bořivojem Nechvátalem, Jihočeským muzeem v Českých Budějovicích a Muzeem středního Pootaví Strakonice připravují v objektu muzeum historie městyse. To by mělo být otevřeno během tradiční pouti na konci června 2021.

www.radomysl.net

Z MĚST A OBCÍ

SLANÝ

Honosný sarkofág byl zrestaurován

Město Slaný získalo do svého vlastnictví náhrobek propracovaný do nejmenších detailů, který navrhl novorenesanční architekt Antonín Wiehl. Vzhledem k jeho havarijnímu stavu bylo rozhodnuto o jeho zrestaurování. Náhrobek byl silně znečištěn nátovou zelení, lišejníky a načernalou krustou, plastické prvky se staly téměř nečitelnými. Restaurátorských prací se zhostil akademický sochař Jarmil Plachý. Ve městě se jedná o jedinečné dílo, které muselo již v době svého vzniku budit velký obdiv. Nákladné náhrobky byly pořizovány výjimečně, převažovaly kříže a desky zasazené do zdi. Architekt jej navrhl pro svého dědečka, tetu a strýce Leopolda Wassermanna, městského lékaře. Náhrobek je umístěn v první části slánského hřbitova. Jeho nezaměnitelnou podobu tvoří sarkofág na monolitickém podstavci. Cenné dílo ze slánského hřbitova zvěštuje Whielovu slavnou realizaci hrobky Slavín na vyšehradském hřbitově, kde je sarkofág již obohacen o alegorickou okřídlenou sochu Génius vlasti.

www.meuslany.cz

Město Slaný

SLAVKOV U BRNA

Zámek se proměňuje každým rokem

Opravy zámku a parku se provádějí každým rokem. Areál už získal zářivou fasádu, novou dlažbu na nádvoří i přístupových cestách. Návštěvníkům byly otevřeny zrekonstruované konírny. Město, majitel památky, dokončilo letos další akce. Park se dočkal obnovy barokní zdi, valů i cest, které v roce 2010 poničila povodeň. Stavební práce byly z 85 procent financovány z evropských fondů a trvaly téměř tři roky. Evropská dotace pomohla i výstavbě repliky čínského altánu v severní části parku. Díky novému výtahu se zámek stal jednou z mála památek v zemi, která nabízí bezbariérový vstup do expozic. Zámek se dočkal také nových venkovních elektrorozvodů včetně moderního osvětlení památky. Pokračuje se i v záchraně vzácných soch v parku z počátku 18. století. V posledních třech letech restaurátoři dali novou tvář 20 sovkám, dalších 20 na obnovu teprve čeká. Příští rok bude park obohacen o nový mobiliář, naučné stezky i místa na hraní.

www.zamek-slavkov.cz

Zámek Slavkov

SOBĚSLAV

Rodák města získal cenu Architekt obci

Soběslavský rodák Jaromír Kročák a starosta města Jindřich Bláha převzali v září 2020 cenu Architekt obci při příležitosti vyhlášení výsledků 12. ročníku soutěže Architekt roku. Porota ocenila zejména dlouhotrvající spolupráci laureáta se samosprávou města, jejímž výsledkem je rekonstrukce náměstí, parku a úpravy několika staveb. Těmi jsou například i obnovený gotický hrad s dostavbou nebo přestavba kina na multifunkční kulturní centrum. Přestože Soběslav není velkým městem, může se chlubit cennými veřejnými prostory a významnými stavbami. Radnice o ně cílevědomě a koncepčně pečuje a jejich hodnoty vyzdvihuje a rozvíjí. V úvahu přitom bere i vliv úprav na mikroklima, provozní náročnost a co nejnázší údržbu. Nezapomíná ani na zapojení veřejnosti, která projekty spoluvytváří. Další plánovanou akcí, která se připravuje, je revitalizace parku u kostela sv. Víta.

www.musobeslav.cz

Město Soběslav

Přinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

ŠLUKNOV

Dotace na fasády a střechy

Šluknov dlouhodobě podporuje zlepšení celkového vzhledu města. Z toho důvodu radní schválili a vypsalí již čtvrtý ročník dotačního programu na podporu rekonstrukce fasád a střech. Cílem je nejen vizuální dojem z města především v jeho historickém jádru, ale také zkvalitňování služeb v turistickém ruchu, stejně jako oživení obchodu a dalších služeb. Město kvituje zvýšený zájem vlastníků o uvedený program. Stejně jako v minulých letech bude i v roce 2021 možné si požádat o příspěvek na opravu fasády, a to nejen na pouhý nátěr nebo zateplení. Maximální výše dotace na jeden dům bude 80 tisíc korun. Další formou příspěvku od města bude dotace na výměnu krytiny, podobně jako u předchozího titulu nejen na pouhý nátěr nebo částečnou opravu. Maximální výše dotace je 50 tisíc korun na jeden obytný dům. Nutným podkladem žádosti je kladné závazné stanovisko státní památkové péče při městském úřadě v Rumburku pro zachování historického rázu objektu a provádění prací v intencích památkového zákona.

www.mestosluknov.cz

Michal Bušek

VELVARY

Záchrana kostela sv. Jiří

Královské město Velvary zakončilo v loňském roce další krok k celkové obnově renesančního kostela sv. Jiří. Památku převzalo od římskokatolické církve před 10 lety jako zchátralý objekt s cílem ji postupně zachránit. Po kompletní obnově krovu, střechy a fasády se po dvou letech podařilo zrestaurovat vitráže. Náročné a precizní práce provedli novoborští vitrážisté, kteří sakrálnímu prostoru vrátili opět jeho barevné prosvětlení. Díky podpoře z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury může město pokračovat další etapou obnovy. Ta bude spočívat v odkryvu a restaurování unikátní původní renesanční výmalby z roku 1616. Vyzdoben je jí celý jednodlný prostor kostela, na nějž je díky jeho původní podobě odkazováno v mnohých učebnicích dějin architektury. Velvarští věří, že i do tohoto kostela (ve městě jsou tři svatostánky) se jim podaří jednou vrátit i vzácné varhany umístěné nyní v depozitu.

www.velvary.cz

Město Velvary

ŽATEC

Obnova radnice

Dominanta městské památkové rezervace, a sice budova historické radnice, prošla celkovou rekonstrukcí za téměř 47 milionů korun. Opravy se prováděly za běžného provozu budovy, což se neobešlo bez různých omezení pro návštěvníky i zaměstnance úřadu. V rámci kompletní obnovy objektu se proměnily interiéry i prostory sociálních zařízení. Byla doplněna vzduchotechnika v podkroví, vyměněny výtah s prodloužením o jedno patro a světlík v atriu. Nová je i střecha budovy, která získala bobrovky v přírodní povrchové úpravě. Obnovila se také fasáda, vyměnily okna i vnější dveře, doplnily se vitráže. Opravy se dočkaly i věžní hodiny a historické vstupní dveře. V převážné míře se celková proměna radnice prováděla z tradičních stavebních materiálů a s použitím původních řemeslných postupů. Brzy bude dokončena také nová expozice ve věži na téma Žatec v proměnách času.

www.mesto-zatec.cz

Město Žatec

Zprávy z obýváků

Pracujeme z obýváku a porady pořádáme přes videokonference. Někteří nechtějí zapnout kameru, protože jsou v pyžamu nebo se nestihli učesat. Do hovoru vstupují sbíječky ze sousedova bytu i cizí hlasy, nejčastěji dětí, které mají hlad, při distanční výuce dnes čekají marně na učitelku nebo se jednoduše nudí. Obraz zamrzne, když se učitelka přihlásí a děti si místo výuky posílají počítačovou hru.

Někdy mluvíme s někým, kdo už na druhé straně není, nebo vyprávíme tak dlouho, že ani nepostřehneme, že už se ostatní odhlásili. Vypnutý mikrofon zazdí i ten nejlepší vtíp. U videokonference nastrouháme brambory, vyvaříme roušky a někdy vypijeme tolik kávy, že z koleček na stole vytvoříme olympijské kruhy. Přestože za celý den nevyzujeme domácí papuče, zůstáváme na společné cestě. Každý den, o víkendech, o prázdninách i svátcích žijeme PROPAMÁTKY. Myslíme na české a moravské kulturní dědictví.

A i když vás nevidíme, víme, že jste na té cestě s námi.

KLUB
PROPAMÁTKY

Podpořte tým PROPAMÁTKY

Každý dar se počítá. Jako poděkování za vaši pomoc teď můžete získat řadu originálních výhod.

Více na klub.propamatky.cz

MÁME VYBRÁNO

konference o financování památek | 25. května 2021
klášter dominikánů v Praze

www.mamevybrano.cz

HLAVNÍ PARTNER PORTÁLU A ČASOPISU PROPAMÁTKY

Pálené tašky značky TONDACH navazují na tisíciletou tradici používání tohoto druhu střešní krytiny, z čehož vyplývá závazek uchovávat ráz střešní krajiny zejména z pohledu materiálu a tvarů také do budoucna. Výrobky

této značky mají nejdelší záruku na základní střešní tašky vyráběné u nás, a to 33 let. Životnost pálených tašek ale činí až 100 let.

www.tondach.cz

ODBORNÍ PARTNEŘI

Kvalitní minerální nátěrové systémy pro restaurování a obnovu památek
www.keim.cz

Zajistíme likvidaci dřevokazného hmyzu v historických stavbách prostřednictvím horkého vzduchu.
www.thermosanace.cz

Keramika jako kámen: pálené kameninové stavební materiály pro opravy historických staveb
www.brispol.cz

Prověřené maltové směsi pro památky a řešení vlhkostních problémů u historických objektů
www.mc-bauchemie.cz

Likvidace dřevokazného hmyzu a následná ochrana dřeva proti hmyzu, houbám i plísním
www.bochemitshop.cz

Využijte více než 25 let našich zkušeností s osvětlením památek, galerií a muzeí.
www.etna.cz

Okna a dveře pro historické budovy – kde jiní končí, my začínáme.
www.antikhaus.cz

Dokumentujeme památky metodami 3D skenování, bezpilotním snímkováním včetně zpracování dat.
www.g4d.cz

Restaurujeme uměleckořemeslná díla ze dřeva a kovu, včetně zlacení a polychromie.
www.bradna.eu

PROPAMÁTKY

Ročník 9, číslo 4, vychází 4x ročně

Vydává: Institut pro památky a kulturu, o.p.s.

Šéfredaktorka: Jitka Skořepová

Redakce: Kryštof Havlice, Zbyněk Konvička,

Aleš Kozák, Dagmar Koželuhová, Jan Štifter

Jazyková redakce: Lenka Kuboušková,

Jindřiška Kukrálová, Zuzana Richterová

Grafická úprava: Jiří Pobřísl, Jan Šturf

Evidenční číslo: MK ČR E 20818

© Institut pro památky a kulturu, o.p.s.

E-mail: redakce@propamatky.cz